

The concept of administrative justice and its significance in the society

Aktam NORMURATOV¹

Tashkent State University of Law

ARTICLE INFO

Article history:

Received September 2022

Received in revised form

25 October 2022

Accepted 20 November 2022

Available online

25 December 2022

Keywords:

justice,
administrative justice,
justice,
fairness,
public law dispute,
administrative court.

ABSTRACT

This article analyzes scientifically the history of the emergence of administrative justice and its specifics. Theoretical and practical studies were also carried out. The stages of development of administrative justice, its role, and its significance in administrative law are covered in detail. In addition, scientific research and conclusions of foreign and national scientists on the role of administrative justice in resolving public law disputes were analyzed and studied.

2181-1415/© 2022 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol3-iss11/S-pp214-218>

This is an open-access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Ma'muriy yustitsiya tushunchasi va uning jamiyatdagi ahamiyati

ANNOTATSIYA

Kalit so'zlar:

yustitsiya, ma'muriy
yustitsiya, adolat,
odillik,
ommaviy-huquqiy nizo,
ma'muriy sud,
odil sudlov.

Ushbu maqolada Ma'muriy yustitsiyaning kelib chiqish tarixi, uning o'ziga xos xususiyatlari ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Shuningdek, nazariy va amaliy izlanishlar olib borilgan. Bundan tashqari, Ma'muriy yustitsiyaning rivojlanish bosqichlari va uning Ma'muriy huquqda tutgan o'рни va ahamiyati batafsil yoritib berilgan. Bundan tashqari, ommaviy huquqiy nizolarni hal qilishda Ma'muriy yustitsiyaning tutgan o'рни yuzasidan xorijiy va milliy olimlarning ilmiy izlanishlari va xulosalari tahlil qilingan va o'rganib chiqilgan.

¹ Lecturer, Department of Administrative and Financial Law, Tashkent State University of Law.
E-mail: aktamnurmuradov@gmail.ru.

Понятие административной юстиции и её значение в обществе

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

юстиция,
административная
юстиция,
правосудие,
справедливость,
публично-правовой спор,
административный суд.

В данной статье научно проанализирована история возникновения административного правосудия, его специфика. Также были проведены теоретические и практические исследования. Подробно освещаются этапы развития административной юстиции, ее роль и значение в административном праве. Кроме того, были проанализированы и изучены научные исследования и выводы зарубежных и национальных ученых о роли административного правосудия в разрешении публично-правовых споров.

KIRISH

Ma'muriy yustitsiya tushunchasi yaqinda paydo bo'lgan tushuncha bo'lmasdan, uning kelib chiqishi insoniyatning mavjudligi kabi qadimiy hisoblanadi. Bu tushuncha davlatning rivojlanishi bilan o'zaro bog'liq hisoblandi. Chunki, davlat rivojlangan sari, har bir fuqaroning huquq va manfaatlarini himoya qilish tizimi ham takomillashib boradi. Shu sababli, jamiyatda adolat, burch va tenglik tushunchalari ma'muriy yustitsiya rivojlanishining muhim vositasidir. Adolat quroli mavjud bo'lmagan hukumat uchun jamiyatda vujudga keladigan tartib-qoidalarni saqlab qolish qiyin hisoblanadi. Bundan tashqari, jamiyatda huquqning rivojlanishi bilan birga adolatni ta'minlash tushunchasi ham kengayib boradi. Bunda huquqiy adolatning ahamiyati shundaki, u qonunning bir xilligi va aniqligini ta'minlashga harakat qiladi, shu bilan birga, har bir fuqaroning huquq va burchlariga munosib tarzda rioya etilishini ta'minlaydi. Demak, jamiyatda adolatni ta'minlashda xolis bo'lish muhim xususiyat hisoblanadi. Zamonaviy adolat tushunchasini qonun ustuvorligi deb ham atashimiz mumkin.

Ma'muriy yustitsiyaning paydo bo'lishi va rivojlanishi insoniyatning kelib chiqishi va o'sishi bilan bir xildir. Zamonaviy sivilizatsiyalashgan jamiyatlarda u bosqichma-bosqich rivojlangan.

Ulardan birinchisi, ibtidoiy jamiyatda jinoyatchiga qarshi jabrlanuvchi uchun shaxsiy qasos olish o'z-o'ziga yordam berishning yagona vositasi hisoblangan. Jamiyat taraqqiyotining ikkinchi bosqichi davlatning uning vazifalari ishonarli bo'lgan paytda vujudga kelganligi va o'zining asosiy shaklini olganligi bilan tavsiflanadi. Jamiyat taraqqiyotining uchinchi bosqichida huquqbuzarlikdan jabrlangan jabrlanuvchiga huquqbuzar tomonidan tovon to'lash yo'li bilan huquqbuzarlik uchun qasos olish kuzatildi. Ammo ushbu bosqichda hukumat o'z vakolatlarini amalga oshirishda ma'muriy yustitsiyani amalga oshirish ma'suliyatini o'z zimmasiga oldi. Mazkur bosqichda hukumat kerak bo'lganda o'z kuchini ishga solib, fuqarolarga namuna bo'lishi uchun jinoyatchini jazolashi shart hisoblanadi. Ma'muriy yustitsiya vujudga kelishining uchinchi bosqichida har qanday shaxs tomonidan qilingan noto'g'ri xatti-harakatlar endi shaxsiy huquqbuzarliklar emas, balki davlatga qarshi jinoyat sifatida ko'rib chiqilishi va bunday shaxslar mamlakat qonunchiligiga muvofiq jazolangan. Shunday qilib, jamiyatda hukmron bo'lgan ma'muriy yustitsiya o'zining kelib chiqishi va o'sishi, davlat va uning

hukmronligi rivojlanib boryotganligidan darak bergan. Davlat hokimiyatining mustahkamlanishi bilan avvalroq mavjud bo'lgan o'z-o'ziga yordam berish vositalari o'rnini yustitsiya orqali, ya'ni sudlar orqali amalga oshirishga erishilgan.

Ko'pchilik rivojlangan davlatlarda ma'muriy yustitsiya bilan ishlash sud qarorlarini qabul qilish jarayoniga tegishli. Bunday qarorlar qabul qilish jarayonida sudyalarning o'zlarining sudyalik burchlarini bajarishda, insonlarga nisbatan odil sudlovni amalga oshirishda har xil qiyinchiliklarga duch kelishlari mumkin. Bunday holatlar engil, o'rta yoki og'ir deb baholashimiz mumkin. Ammo murakkab ishlarni ko'rib chiqishda, sud kengroq jamoat manfaatlarini ko'zlab, o'z ichki ishonchlariga ko'ra harakat qilishi kerak bo'lgan ko'plab vaziyatlarga duch kelishi mumkin. Bunday sharoitda sud bir nechta holatga duch keladi, ularning barchasi jamoatchilik manfaatlariga mos keladigan yechimni tanlashi kerak. Shunday qilib, sud tomonidan qo'llaniladigan ixtiyoriy qaror qabul qilish oqilona qaror chiqarishi uchun xizmat qilgan.

Umumiy ma'noda yustitsiya tushunchasi mavhum tushuncha bo'lib, ilmning turli sohalarida, jumladan, falsafa, huquq, iqtisod va menejmentda o'rganiladi. Yustitsiyani aniqlash oson emas. Mazkur tushunchaga aniqlik kiritishda olimlar tomonidan turli xil fikrlar bildirib borilgan. Xususan, Avstriyalik huquqshunos Hans Kelsenning fikricha, "Aflotundan Kantgacha bo'lgan eng ko'zga ko'ringan mutafakkirlar tomonidan boshqa hech qanday savol bunchalik qizg'in muhokama qilinmagan. Lekin, shu bugunga qadar bu savolga javob topilmagan".

B. Qosimovning fikriga ko'ra, ma'muriy yustitsiya – bu jismoniy va yuridik shaxslarning ma'muriy organlar bilan o'zaro munosabatlarida vujudga keladigan ommaviy harakterdagi nizolarni hal qilishga qaratilgan tashkiliy-huquqiy mexanizmdir.

Ommaviy sub'yektlar, ya'ni davlat organlari va boshqa ma'muriy organlar hamda xususiy sub'yektlar – jismoniy va yuridik shaxslar o'rtasidagi ommaviy-huquqiy nizolar ikki xil tartibda ko'rib chiqilib hal etilishi mumkin. Bu yuqori turuvchi organ yoki sud organlari tomonidan amalga oshiriladi. Mamlakatimizda bunday tashkiliy-huquqiy mexanizm ma'muriy yustitsiya deb ataladi.

Ma'muriy yustitsiyani amalga oshirish uchun qilingan harakat erkinlik va ko'pincha odamlarning hayoti haqida qaror qabul qilishni o'z ichiga oladi. Shunday qilib, jamiyatda keng miqyosida ma'muriy yustitsiyani amalga oshirish ijtimoiy tuzilmaning uyg'un ishlashini ta'minlashni o'z ichiga oladi.

Har bir inson odatda xudbin tabiatni meros qilib oladi va shuning uchun shaxsni chegaralar ichida ushlab turish va bu shaxsning cheksiz erkinligini cheklash uchun tashqi majburlov hokimiyatiga ehtiyoj bor. Cheksiz va cheklanmagan erkinlik tartibsizlik holatiga olib keladi. Erkinlikning asl ma'nosi shundaki, erkinlik boshqa bировga zarar keltirmaydigan hamma narsani qilish qobiliyatini o'z ichiga oladi, bu har bir shaxs o'zi xohlagan narsani qilishda cheklanmaganligini anglatadi, agar uning harakatlari boshqa shaxsning teng erkinligini buzmasligi kerak. Shunday qilib, erkinlik qonun tomonidan ruxsat etilgan harakat erkinligi haqida gapiradi. Odamlarni nazorat ostida ushlab turish uchun umumiy kuch zarur va davlat ham itoatsiz ozchilikning oddiy qonunga bo'ysunuvchi odamlarga nisbatan nohaq foyda olishiga yo'l qo'ymaslik uchun kuch talab qiladi. Demak, davlat kuchi jamiyatda shaxslarning huquqlarini himoya qilishning muqarrar vositasidir.

Britaniyalik huquqshunos va konstitutsiya nazariyotchisi Albert Venn Diceyning fikriga ko'ra, qonun ustuvorligi odamlarga teng munosabatda bo'lishni anglatadi va har bir inson hudud qonuniga bo'ysunadi. Qonun mamlakatning har bir shaxsiga adolatni ta'minlash uchun samarali quroldir.

Sudlar tomonidan odil sudlovni samarali amalga oshirish bugungi kunda davlatning muhim vazifalaridan biriga aylandi. Mamlakat sudlari qonun chiqaruvchi organ tomonidan ishlab chiqilgan qonunlarga muvofiq odil sudlovni samarali amalga oshirish uchun javobgardir. Bir xillik, aniqlik, xolislik va tenglik adolatli sudlovni amalga oshirishning eng muhim elementlari hisoblanadi. Sudya odil sudlovni amalga oshirishda o'zboshimchalik bilan harakat qila olmaydi, u o'z hukmini qonunning qat'iy tamoyillari asosida chiqarishi shart. Qonunlarni hech qanday qo'rquv va imtiyozsiz bir xilda qo'llash uchun har bir sud sudyalari ularga rioya qilishlari shart bo'lgan maxsus qonunlar bilan ta'minlangan.

Hind xalqining otasi Maxatma Gandi haqiqat, tenglik va birodarlikka asoslangan ijtimoiy-iqtisodiy tartib o'rnatish uchun adolatsizlik, zulm, tengsizlik, irqchilik va hokazolarga qarshi kurashda haqiqiy adolat yotadi, degan fikrda edi. Shuning uchun davlat odil sudlovni shunday amalga oshirishi kerakki, u boshqa shaxsning huquqini buzmasligi kerak. Davlat, shuningdek, mamlakat fuqarolariga adolatni ta'minlash uchun o'z kuchidan foydalanadi.

Shu o'rinda mamlakatimizda amalda mavjud ma'muriy yustitsiyaning o'ziga xos xususiyatlar mavjud:

*Birinchi*dan, ma'muriy yustitsiya orqali boshqaruv munosabatlaridan kelib chiquvchi ma'muriy-huquqiy nizolar hal qilinadi.

*Ikkinchi*dan, ma'muriy yustitsiyada ma'muriy-huquqiy nizolar sudlov yo'li bilan hal etiladi, ya'ni ma'muriy yustitsiya ma'muriy sudlovni taqozo qiladi.

*Uchinchi*dan, fuqarolarning subyektiv huquqlarini huquqiy himoya qilish ma'muriy yustitsiyaning asosiy maqsadi hisoblanadi.

Aynan ushbu sub'yektiv huquqlarning buzilishi fakti ma'muriy yustitsiyaning predmeti hisoblanadi.

Xulosa o'rnida shuni aytishimiz mumkinki, mamlakatimizda demokratik islohotlarni yanada chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish konsepsiyasi mazkur ma'muriy yustitsiya institutni qo'llash sohasini yangi bosqichga olib chiqmoqda. Shuningdek, mamlakatimizda olib borilayotgan sud-huquq islohotlari, jumladan, ma'muriy-huquqiy munosabatlarda yuzaga keladigan tortishuvlarni hal etishga qaratilgan ma'muriy yustitsiya izchillik bilan takomillashtirilmoqda. Aytish joizki, nafaqat fuqarolar, balki yuridik shaxslar va yakka tartibdagi tadbirkorlar manfaatlari ham ma'muriy yustitsiya sohasi orqali himoya qilinishi mumkinligi alohida ahamiyatga egadir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. B. Qosimov "Ma'muriy yustitsiya va uni tashkil etish shakllari: milliy va xorijiy tajriba" Toshkent, 100047, O'zbekiston.

2. Artikov D., Qosimov B. Xorijiy mamlakatlarda ma'muriy yustitsiya. 2018.

3. Нормуратов А. (2022). Муомала лаёқати тушунчаси, унинг вужудга келиш асослари ва аҳамияти. Eurasian Journal of Academic Research, 2(12), 1325–1333. извлечено от <https://www.in-academy.uz/index.php/ejar/article/view/67593>

4. Нормуратов Актам Тулабой ўғли. (2022). Муомала лаёқати ёшини белгилаб берувчи давлат органларининг ваколатлари. Eurasian journal of academic research, 2(13), 689–698. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7460759>.

5. Saidzimov Y. (2021, November). The obligation to prove in administrative courts is under the responsibility of the administrative body and the official who accepted it. In International Scientific and Current Research Conferences (PP. 92–94).

6. Yusuf S. (2022). The historical experience of organizing local self-government body as a public administration organ in Germany. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, 3(7), 430–436.

7. Zoilboev J. (2021). A new procedure for resolving investment disputes in a judicial order. In *international scientific and current research conferences (Vol. 1, No. 01, – PP. 209–213)*.

8. Zoilboev J. (2022). Philosophical Views of Farabi and Biruni on Administrative Management and Modern Uzbekistan. *Telematique*, 3101–3109.

9. Akhrorov A. (2022). Some issues of improving the licensing and permitting system in the field of ecology in the Republic of Uzbekistan. *Eurasian Journal of Academic Research*, 2(12), 1344–1350.